

Twee brieven van Godfried Hermans, abt van Tongerlo en opperaalmoezenier, over de zielzorg van zijn troepen

In het archief van de abdij van Ename, dat zich in het Rijksarchief te Ronse bevindt, kwam een afschrift van een brief aan het licht¹⁾, geschreven door abt Godfried Hermans (1780-1799), samen met een aantal vragen (*dubia*) die door de abt werden beantwoord. Zoals bekend speelde deze abt een belangrijke rol in de geschiedenis van de Brabantse Omwenteling en vervulde hij de functie van opperaalmoezenier van de troepen²⁾. Hij zorgde trouwens zelf voor de lichting en de uitrusting van twee regimenten Kempische Jagers.

De enorme activiteit van deze merkwaardige figuur bleef nog onvolgende gekend. Behalve een biografisch artikeltje door L. Van Gansen³⁾, werd over hem door Jan De Puydt een degelijke licentiaatsverhandeling gemaakt, die spijtig genoeg niet werd gepubliceerd⁴⁾.

De brief uit het fonds van Ename die hier wordt meegedeeld, was tot op heden onbekend⁵⁾ en kan als zodanig een welgekomen aanvulling betekenen omtrent de opvattingen van abt Hermans over zijn taak als opperaalmoezenier.

¹⁾ M. NUYTTENS, *Inventaris van het archief van de abdij van Ename*, Brussel, 1980, nr. 3107. Het afschrift werd geschreven op papier zonder watermerk.

²⁾ Behalve in het abdijsarchief van Tongerlo (AAT, *Brabantse Omwenteling*) vindt men hierover enkele gegevens te Brussel in het Algemeen Rijksarchief, *Fonds der Verenigde Belgische Staten*, nrs. 25, 102, 146, 162. Naast enkele documenten betreffende de benoeming van aalmoezeniers, die aan de abt toekwam, en de pogingen van een kapelaan van Sint-Goedele, Melin, om eerste aalmoezenier te worden, bevat het nr. 102 enkele brieven over de aankoop van paarden voor het leger. In het nr. 162 van hetzelfde fonds vindt men betalingen aan de aalmoezeniersdienst, o.m. voor drie ampullen in verguld zilver, besteld door abt Hermans voor het toedienen van de ziekenzalving aan de gewonden van het leger.

³⁾ L. VAN GANSEN, art. *Hermans Pierre-François*, in *Biographie nationale*, dl.IX, Brussel, 1886-1887, kol. 266-273.

⁴⁾ J. DE PUYDT, *Godfried Hermans, abt van Tongerlo*, deel I: 1780-1789; deel II: 1790-1799, onuitgegeven licentiaatsverhandeling K.U.Leuven, 1958, in-4°, XVI-263 blz. Een exemplaar van dit werk wordt bewaard in het abdijsarchief te Tongerlo. Dank zij de behulpzaamheid van Dr. Leo Van Dijck, archivaris, konden wij deze studie inzien. Op blz. 149-160 behandelt de auteur *Godfried Hermans als algemeen aalmoezenier*. Deze publikatie van twee brieven wil enkel de goede uiteenzetting van Jan De Puydt aanvullen door er twee nieuwe bronnen aan toe te voegen.

⁵⁾ In het Algemeen Rijksarchief werd niets dergelijks gevonden en evenmin in het abdijsarchief te Tongerlo. Wij danken onze confrater, Dr. Leo Van Dijck, archivaris, voor de opzoekingen die hij hieromtrent in zijn archief heeft verricht en de belangrijke inlichtingen die hij ons kon meedelen. Het origineel van de brief zou zich normaal in het archief van de bestemming, J.J. Havelange, moeten bevinden, doch dit ging wellicht grotendeels verloren bij zijn aanhouding door de Fransen.

De bestemming wordt niet met name vermeld. In de aanhef van de brief richt de abt zich tot alle lezers zoals in een oorkonde, doch verder in de tekst wordt het duidelijk dat de brief gezonden werd aan een professor in de theologie, vicaris van de opperaalmoezenier. Daarmee is ongetwijfeld Jean Joseph Havelange bedoeld, die op 9 juni 1790 als aalmoezenier-vrijwilliger bij het leger kwam en door abt van Tongerlo benoemd werd op 8 september 1790⁶). In oktober van hetzelfde jaar schreef G. Hermans een brief om voor hem een aalmoezenierswedde te bekomen⁷). Deze J.J. Havelange was kanunnik geweest van Sint-Pieter te Leuven en professor in de theologie. Hij was door Jozef II ontslagen uit zijn functie. Na zijn activiteiten in het leger der Patriotten werd hij nog president van het Viglius-college en rector van de Leuvense Universiteit op 31 augustus 1797. Hij werd gedeporteerd door de Fransen en stierf op 5 september 1798 te Sinnamari⁸).

Om zekerheid te bekomen over de identificatie van de aalmoezenier Havelange met de Leuvense professor lag het voor de hand te gaan zoeken naar de documenten betreffende diens activiteit te Leuven. Slechts enkele brieven uit het archief van J.J. Havelange bleven bewaard in het fonds Oude Universiteit van Leuven⁹). Zij betreffen betwistingen en administratieve zaken in verband met het Viglius-college. Toch vonden we hierin ook een brief van abt Hermans aan zijn aalmoezeniers van 29 juli 1790, waarin gedeeltelijk dezelfde onderwerpen aan bod komen: de zielzorg van de soldaten en het gedrag van de aalmoezeniers. De aalmoezenier Havelange, vicaris van abt Hermans, was dus wel degelijk de latere rector van de Leuvense Universiteit.

Beide brieven vullen elkaar aan en geven een vrij goed beeld van de manier waarop Godfried Hermans zijn taak van opperaalmoezenier wenste te vervullen en van de godsdienstige opvattingen van zijn tijd.

Mankevosstraat 71

W.M. GRAUWEN O. Praem.

1860 Meise

⁶) *Verenigde Belgische Staten*, nr. 102.

⁷) *Ibidem*, nr. 102. In het nr. 162 van hetzelfde fonds bevindt zich een kwijtschrift voor de betaling van zijn wedde van 16 september tot 30 november.

⁸) Deze gegevens vindt men in het artikel van Emile VAN ARENBERGH, *Havelange Jean Joseph*, in de *Biographie Nationale*, dl.8, Brussel, 1884-1885, kol. 791-792, waar echter niets gezegd wordt over de functie van Havelange als vicaris van de opperaalmoezenier in het Belgisch leger. J. De Puydt vermeldt Havelange op blz. 159 van zijn verhandeling, doch identificeert hem niet met de Leuvense professor.

⁹) BRUSSEL, Algemeen Rijksarchief, *Oude Universiteit van Leuven*, nr 3100.

Bijlage I

(AR. Oude Universiteit van Leuven, nr. 3.100.)

Reverendi Domini et Patres Capellani Castrenses

Eleemosinarii Supremi militiae Belgicae munere gravati, summopere semper desideravimus tales Capellanos Castrenses constituere qui pietate et doctrina, morum integritate et animarum lucrandarum zelo praediti, onus nobis impositum nonnihil allevarent.

Verum quidam manum adjutricem nobis non praebent; vix umquam, uti fertur, pro concione dicunt, fidei dogmata non explanant, aegrotos negligunt et confessionibus audiendis militis, tot tantisque periculis expositi, rarissime occupantur.

Sunt et alii, qui dissolute vivendo vitia militarium foveant, quique, uti maxime cum moerore inaudivimus, vestem clericalem aut ordinis sui habitum fastidientes (fortassis verecundantes) una cum habitu spiritum religionis exuerunt. Ut his malis obviamus, volumus et mandamus

1. Ut Capellani nostri castrenses singulis saltem diebus dominicis et festivis Verbum Dei praedicent.
2. Ut bis in septimana, diebus per exercitia militaria non impeditis, rudimenta per modum catechismi proponant et explicant.
3. Ut aegrotos quotidie visitent et exeuntium sacramentis tempestive muniant.
4. Ut quotidie ad confessiones audiendas sese exponant loco et hora assignatis de consensu commandantis.
5. Ut coronam, aliaque status clericalis insignia ferant, in habitu suo sint modesti, et si sunt religiosi, habitum Ordinis non deponant, ne et ipsi deponantur.

Obsecramus vos, coadjutores nostri, ut nemini detis ullam offensio-nem, sed digni ambuletis Deo, animarumque saluti sedulo incumbatis. Quilibet ex vobis perpendat verba Apostoli (I ad Tim. cap. 4) *Attende tibi et doctrinae: insta in illis. Hoc enim faciens, et te ipsum salvum facies et eos qui te audiunt.*

Sumus plurima cum veneratione

RR. Domini ac Patres
Capellani Castrenses

Bruxellis 29 Julii 1790

Humillimus vester famulus
Godefridus abb. Tong.

P.S. Audimus quod quidam ex vobis non tantum verbo, sed et exemplo, personas militares excitent ad esum carniū diebus Veneris. Nos in hoc puncto nec possumus nec umquam dispensavimus. Inculcate igitur militibus, quod esum carniū diebus Veneris absolute prohibeamus.

Bijlage II

(RA. RONSE, *Abdij van Ename*, nr. 3.107.)

Copia epistolae amplissimi Dni Abbatis Tongerloensis de 1a 8bris 1790

Omnibus has visuris salutem in Domino.

Cum a congressu supremo nuper 1a 7bris mensis praeterlapsi, edictum emanaverit pro disciplina et moribus militaribus, ubi inter alia art. 14 injungitur omnibus et singulis trimestribus referant ad supremum congressum, quod judicaverint expedire religioni et morum conservationi, nec non testimonium vitae et morum officiariorum: cui edicto nos conformantes, tibi sacrae theologiae professori et vicario nostro immediato, injungimus, ut ante diem vigesimam hujus mensis ad nos hujusmodi litteras testimoniales de vita et moribus officiariorum etiam subalternorum pervenire facias: in quem finem a singulis Eleēmosynariis exquires ut ad te quam primum deferant in scriptis notitiam quam habent de vita et moribus omnium et singulorum officiariorum et subalternorum, non solum regiminis ipsis respective commissi, sed etiam aliorum quocumque modo ad exercitum belgicum spectantium, quorum notitia ad ipsos pervenerit. Sperans fore ut disciplina in exercitu nostro collapsa restaurari aliquando valeat. Maneo cum debito respectu

Bruxellis 1a 8bris 1790

humillimus vester et addictissimus

signatum

famulus

Godefridus Abbas Tongerloensis

Dubia Amplissimo Dno abbati Tongerloensis (sic) proposita
Queritur

1. an esus carniū permittitur militibus diebus sabbatis	ad 1m affirmative.
2. si concedatur, an pluries de die	ad 2m affirmative.
3. an dispensatio locum habeat 4 temporibus	ad 3m negative.

4. an vigiliis Nativitatis Domini, Pentecostes etc. ad 4m negative, velut est negative in vigiliis Omnium Sanctorum et Assumptionis B.M.V.
5. an diebus mercurii, adventus Domini, vel aliis diebus jejunii per annum ad 5m in diebus jejunii adventus Domini negative, aliis vero diebus jejunii, qui non excipiuntur nostro praecedenti, affirmative.
6. an in casu extraordinario necessitatis, tempore belli, non sit consultum relinquere eleemosinariis facultatem dispensandi pro singulo necessitatis actu ad 6m affirmative et concedo facultatem de qua quaeritur.
7. an non sit absoluta voluntas amplissimi Domini Abbatis ut Eleemosinarii religiosi habitum suae religionis retineant, aut, si jam deposuerint, resumant etiam tempore belli ad 7m affirmative.
8. an retento religioso habitu non conveniat ut permittantur industria ob munditiem, ocreae ad equitandum ad 8m affirmative.
9. utrum ipsis non liceat vestes talaris pro tempore instantis aut ingruentis conflictus deponere, postea tamen statim resumendas ad 9m affirmative.
10. an possent, an debeant urgere observantiam decreti de la 7bris 1790 quod necdum publicatum est ad 10m possunt, sed prudenter et moderate.
11. an non conveniret absenti proprio Eleemosynario, obligationem injungere Eleemosynario praesenti non tantum suorum sed etiam aliorum in eodem loco morantium, curam gerendi, sacramenta (excepto matri-

monio) administrandi, abusus corrigendi, etc.

12. an convenerit ut voluntarii brevi tempore v.g. uno, duobus aut tribus mensibus militaturi matrimonio jungantur sine speciali licentia amplissimi Domini abbatis. Ratio dubii est quod inde facile nasci valeant abusus v.g. dando nomen militiae ad breve tempus eo fine, ut jungi matrimonio valeant, aut facilius valeant, quod jam contegisse compertum est

13. an non sit ad amplissimi Domini (sic) abbatem mittendus catalogus baptizatorum, defunctorum et matrimonio junctorum

14. dum duo vel plures ejusdem legionis dantur Eleëmosynarii, cujus sit miles (sic) matrimonio jungere?

ad 11m affirmative.

ad 12m non convenit omnino.

ad 13m mittendus est catalogus baptizatorum, defunctorum, matrimonio junctorum et ad fidem conversorum.

ad 14m quo petitur cui competat milites matrimonio jungere quando sunt plures ejusdem regiminis eleëmosynarii, respondetur: quod competat seniori sive illi, qui diutius adfuit, qui, si sese absentare voluerit, det jurisdictionem subse-
niori.

Ex Actis abbatis Williboldi Held († 1789), abbatis Rothensis

Asservatur in archivo Status Monacensi documentum in quo sermo fit de actibus nonnullis abbatis Williboldi Held¹⁾, abbatis Rothensis²⁾.

¹⁾ Williboldus Held, natus 6 septembris 1724, in abbazia Rothensi professionem emisit die 15 iunii 1744. Studia ecclesiastica peregravit in universitate Diligensi; postea lector erat in sua abbazia. Abbas electus anno 1782 in sua canoniam, vicarius generalis Circariae Suevicae anno 1783 constitutus usque ad obitum suum; die 30 octobris 1789. Plura opera spiritalia et iuridica conscripsit. Cfr. L. GOOVAERTS, *Ecrivains, Artistes et Savants de l'Ordre de Prémontré*, t.I, Bruxellis, 1899, p. 369 s.; t. III 1907, p. 76.

²⁾ Abbatia Rothensis (Rot. a.d. Rot) sita erat in hodierna dioecesi Rotenburgensi. Extabat etiam abbatia O.S.B. in Roth, sita vero ad Inn, in Bavaria.